

BATI ANADOLU'DA BULUNAN BİR GRUP AMPHORA MÜHÜRÜ

Antik dönemde Rhodos Peraiası olarak adlandırılan bölge içinde yer alan Hisarönü-Çubucak mevkiinde, Rhodoslu üretici Hieroteles'in atölyesinin artıklarını içeren seramik çöplüklerindeki kazılar 1990 yılından bu yana devam etmektedir. Kazı süresince sit alanının yakın çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda farklı dönemlere ait bir grup mühürlü amphora kulbu bulunmuştur¹.

Bu makalede, Rhodos Peraiası'nda bulunan mühürlerin yanısıra, Batı Anadolu'da yapılan yüzey araştırmaları sırasında Aiolis bölgesindeki Kyme ile Elaia'da, Bithynia bölgesindeki Apameia Myrleia'da, İonia bölgesinde ve Troas bölgesindeki Lampsakos'da ele geçen bazı mühürler ele alınmaktadır.

A. RHODOS KÖKENLİ AMPHORA MÜHÜRLERİ²

1

Yönetici	: Aretakles
Bul. Yeri	: Bekirler Çeşmesi - Helvacıköy
Tanım	: Yuvarlak, merkezi noktalı, 2.5
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: İ.Ö. yak. 250-240
Metin	:

'Επί Ἀρετακλέυς

Bu amphoranın olasılıkla, Rhodos Peraiası'nda uzun bir süre üretimde bulunmuş Hieroteles ile aynı dönemde ve aynı yörede faaliyette bulunmuş bir üreticiye ait olduğu anlaşılmaktadır. Aretakles adındaki bu yöneticiyi, Period I'e tarihleyen Grace³ ayrıca, Tarsus buluntuları arasında ele geçen, yönetici adının *nominativus* halde yazıldığı, iki satırdan oluşan dikdörtgen şeklindeki mühürün yer aldığı bir kulp ile, aynı merkezde ele geçen ve üzerindeki mühürde üretici Dionysios'un adı bulunan kulbun kil kompozis-

¹Rhodos Peraiası'ndaki amphora üretiminin İ.Ö. yaklaşık IV. yüzyılın sonundan İ.S. II. yüzyıla kadar devam ettiği, ele geçen farklı dönemlere ait seramik çöplüklerinden anlaşılmaktadır (bk. G. Bean - J. M. Cook, *BSA* 52, 1957, 66; G. Bean, *Karia*, 1987, 186; ve *Turkey Beyond the Meander*², 1980, 130; Empereur-Picon 1986, 116-117; Doğer 1994, 195-218; Empereur-Tuna 1989, s. 289; Doğer-Şenol 1996, 59-73; A. K. Şenol, *Sualtı Bilimleri' ve Teknolojileri Toplantısı '96*, 17-20 Ekim 1996, İstanbul, s. 165-172.

²Ölçüler cm. olarak verilmiş olup, tüm fotoğraflar 1/1 ölçeklidir.

³Grace 1952, 528.

yonları açısından benzer olduklarına değinmektedir⁴. Burada saptanan 11 adet eponym adından hareketle⁵, Dionysios'un Peraia'daki atölyesinin İ.Ö. yaklaşık 225-215 yılları arasında faaliyette bulunduğu düşünülmektedir. Bu üretici, bereket boynuzu veya üzüm salkımının sembol olarak yer aldığı yuvarlak formda mühürler kullanmıştır.

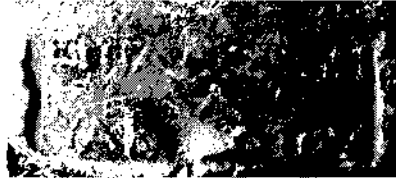
Tarsus'da ele geçen dikdörtgen formdaki mühür bize, Hieroteles'in erken dönemi ile çağdaş olabilecek, olasılıkla Rhodos adasında faaliyette bulunmuş, Dionysios adında başka bir üreticinin varlığını düşündürmektedir. Bu durumda, yönetici Aretakles ile bağlantısı olan üreticinin I. Dionysios, Peraia'da üretimde bulunan ve yuvarlak formdaki mühürlerinde bereket boynuzu veya üzüm salkımı kullanan üreticinin ise II. Dionysios⁶ olması gerekmektedir. Badaliants da Aretakles-Dionysios çiftinden söz etmektedir⁷. Crowfoot tarafından da⁸ Period I'e tarihlenen bu yönetici, erken üreticilerden I. Zenon'un amphoralarını da tarihlemektedir. Örneğin, Filistin'de ele geçen bir mühür üzerinde, merkezde, üretici Zenon'un adı ve OP şeklindeki monogram, bunun etrafında yönetici Aretakles'in adı görülmektedir⁹.

Filistin buluntuları, üretici Potamokles'in yuvarlak merkezi noktali mühürler kullandığını ve onun bu formdaki mühürlerinde, İ.Ö. 247-240 yılları arasında görev yaptıkları düşünülen yöneticiler olan Aretakles ile Philonidas'in adına rastlandığını göstermektedir¹⁰. Elimizdeki mühür olasılıkla bu üreticinin elinden çıkmış bir amphoraya aittir.

Bu üreticinin adının yer aldığı dikdörtgen formdaki mühürler için bk. Nilsson 1909, 374, No. 70/1-6 ve L. Getov, *Arheologia Kniga* 3, 1988, 22, No. 2. Peraia'daki üretici Dionysios için bk. Empereur-Tuna 1989, 298, No. 24, Fig. 17.

2

Yönetici	: Aristeidas II
Bul. Yeri	: Marmaris-Hisarönü Köyü
Tanım	: Dikdörtgen; 1.6 x 4.6
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: İ. Ö. 182-176

⁴Grace 1950, 139, No. 1-2, Fig. 114.

⁵Polykrates, Philonidas, Kharmokles, Astymedes, Aristonidas, Euphranor, Thrasidamos, Ksenophantos, Mytion, Smylinos, Kharmosilas.

⁶Doğer 1994, 216, No. 26.

⁷Badaliants 1976, 38. Aretakles - II. Dionysios.

⁸J. W. Crowfoot, "Potters' Stamps", *The Objects from Samaria*, London, 1957, 380.

⁹Finkielsztejn 1993, 37. Yönetici İ.Ö. yaklaşık 247-241 yılları arasında tarihlenmektedir. Bkz. a.g.e., 88.

¹⁰Finkielsztejn 1993, 121'deki tablo.

Batı Anadolu'daki Yüzey Araştırmalarında Ele Geçmiş Bir Grup Amphora Mühürü

Metin

Ἐπὶ Ἀριστείδου
Ἰακίνθου

Rhodos amphoralarını mühürleme geleneğinin devam ettiği dönem boyunca, farklı dönemlerde birer yıl görevde bulunmuş, Aristeidas adında üç yönetici bulunmaktadır¹¹. Aristeidas I, İ.Ö. yak. 239-231¹², Aristeidas II, İ.Ö. 182-176¹³, Aristeidas III ise İ.Ö. yak. 110¹⁴ yılına tarihlenmektedir. Yönetici Aristeidas III'ün, üretici Sosikles ve Galestes'in amphoralarını tarihlediği, çeşitli merkezlerden ele geçen mühürler yardımıyla ortaya çıkmıştır¹⁵. Hisarönü köyünde ele geçen bu kulp üzerinde yer alan mühür Aristeidas II'ye ait olmalıdır. Bu yöneticinin adını taşıyan mühürlere farklı merkezlerde rastlanmaktadır¹⁶.

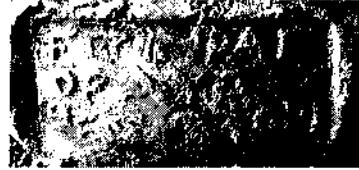
Hisarönü Köyü'nde ele geçen dikdörtgen formdaki bu mühürün, ay adı farklı olmak üzere, yakın bir benzeri Schuchhardt tarafından yayınlanmıştır¹⁷.

Bu yöneticiye ait yuvarlak formda, Hyakinthios ay adının yer aldığı bir mühür için bk. Grace 1934, 240, No. 96.

Yönetici Aristeidas II-üretici Nanis çifti için bk. G. Kaibel, *IG*, XIV, 71, No. 2. Yönetici Aristeidas II-üretici Menekrates II çifti için bk. Sztetyllo 1992, 158-159, No. 5-6.

3

Yönetici : Heragoras
Bul. Yeri : Çandarlı (Pitane)
Tanım : Dikdörtgen; 1.7x3.6
Formül : *Genetivus*
Tarih : Period IV

¹¹Grace, *Delos* 27, 29'da yöneticinin erken eponymlerinden söz etmektedir; Badaliants *VDI* 1980, 178.

¹²Finkielsztejn 1993, 121.

¹³*Delos* 27, 291 ve 314, E11; Finkielsztejn, Filistin buluntuları yardımıyla bu tarihin İ.Ö 179 yılı olması gerektiğine değinmektedir (bkz. Finkielsztejn 1993, 136).

¹⁴Finkielsztejn 1993, 324.

¹⁵*A.g.e.*, 280-281, dipnot 253 ve 337, No. 10; Mircev 1958, 31, No. 123 ve Nilsson 1909, 378, No. 82/1-22.

¹⁶Pridik 1917, 4-5, No. 68-72 ve Ariel 1990, 45, S124, S133.

¹⁷Schuchhardt 1895, 446, No. 879. Pergamon depozitinde, yöneticinin adını taşıyan, farklı biçimde düzenlenmiş, diğer mühürler için bkz. *a.g.e.*, 446-447, No. 878, 890.

Metin :
'Επὶ Ἡραγο-
ράου (retr.)
Θεορ[οφ]ορί-

Üç satırdan oluşan mühürde, son satıra ay adı sığmadığı için, ay adının son iki harfi ikinci satırın sonuna retrograd olarak yazılmıştır.

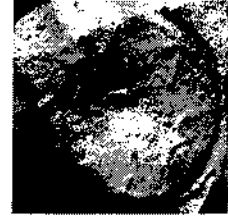
Heragoras'ın adına, Aristomakhos¹⁸ ve Amyntas¹⁹ adlı üreticilerin amphoralarında rastlanmaktadır. Ariel, Heragoras dönemini Aristomakhos'dan sonraya koymakta²⁰ ve onun Peisistratos ile yaklaşık aynı zamanda görev yaptığını belirtmektedir²¹. Yöneticiliğin bir yıllık bir görev olması nedeniyle, Heragoras ve Peisistratos'un aynı yıl içinde görevde bulunmuş olmaları mümkün değildir. İskenderiye'deki mühürden hareketle bunlardan birinin, olasılıkla Peisistratos'un, Heragoras'ın hemen ardından yönetici olduğu daha akla yakın görünmektedir.

Grace, Delos buluntuları yardımıyla Heragoras'ın görevli olduğu yılı, İ.Ö. 180-150 yılları arasına²², Sztetyllo ise daha genel olarak, İ.Ö. II. yüzyılın ilk yarısına yerleştirmektedir²³. Finkielsztejn ise bu dönemi daha da kısaltarak İ.Ö. yaklaşık 160-150 yılları arasını önermektedir²⁴.

Yöneticiye ait diğer mühürler için bk. Mircević 1958, 27, No. 92 ve Börker 1974, 39, No. 16; Ariel 1990, 63, S292-S301. Heragoras-Eukles ve Heragoras-[Kh]ariton çiftleri için bk. F. Hiller von Gaertringen, *AM* 33, 1908, 164.

4

Yönetici : Theodoros I
Bul. Yeri : Hisarönü-Eirene (Bybassos)
Tanım : Yuvarlak, merkezi noktalı; R.: 2. 6
Formül : *Nominativus*
Tarih : Period I (İ.Ö. 244-237)
Metin :
[Θεύ]δωρο[ç]

¹⁸Delos 27, E34, E37 ve 290. İ.Ö. yaklaşık II. yüzyılın ortası; Sztetyllo 1992, 192-193, No. 9. İ.Ö. II. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir ve İ.Ö. 188'den sonra, mühürlerinde, adının yanı sıra bazı ikincil mühürlerin de yer aldığı belirtilmektedir.

¹⁹Finkielsztejn 1993, 257, No. 181.

²⁰İskenderiye'deki Benachi koleksiyonunda, Aristomakhos'a ait bir mühür Heragoras için yeniden düzenlenmiştir, bu konuda bkz. Sztetyllo 1991, 39, No. 43, dipnot 149.

²¹Ariel 1990, 63, S301.

²²Grace 1952, 529.

²³Sztetyllo 1975, 188, No. 103.

²⁴Finkielsztejn 1993, 254, 256.

Bulutnu Hieroteles atölyesinin tipik, merkezi noktalı mühürüdür. Hisarönü'nde yapılan kazı çalışmalarında, ele geçen, bu yöneticiye ait diğerv mühürlere hareketle yönetici adı tamamlanmıştır. Yöneticinin *nominativus* halinde yazılan adında her zaman hilal biçiminde *Sigma* kullanılmıştır.

Aynı ismi taşıyan, biri Period I, diğerv Period II'de birer yıl görev yapmış iki yönetici bulunmaktadır. Sztetyllo, İ.Ö. 248 yılına tarihlenen Theodoros Ksenophantos ile, İ.Ö. 220 yılına tarihlenen Theodoros Onesandros'dan ve Theodoros II adlı yönetici tarafından amphoraları tarihlenen üretici Ariston'un adını zikretmektedir²⁵. Ancak Theodoros adını taşıyan, fakat hangi Theodoros'a ait olduğu belirtilmeyen farklı formlarda çok sayıda mühür ele geçmiştir²⁶.

Filistin'de ele geçen bir mühürün merkezinde üretici Aksios'un adı ve retrograd olarak OP şeklinde bir monogram ve çevresinde yönetici Theodoros'un adı yer almaktadır. Bu mühür bize Theodoros-Aksios I çiftinin varlığını kanıtlamaktadır²⁷. Finkielsztejn, Period I'de görev yapan yönetici Theodoros I'i İ.Ö. 244-237 yılları arasına tarihlemektedir²⁸.

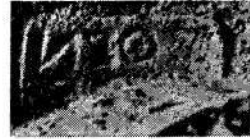
Üretici Menon ve Agoranaks'ın mühürlerindeki harf karakterlerinden hareketle, yönetici Theodoros II'nin bu üreticilerle olan bağlantısı, yine Filistin'de ele geçen mühürler yardımıyla ortaya çıkmış ve bu yönetici İ.Ö. 205 yılına tarihlenmiştir²⁹. Rhodos Peraiası'nda ele geçen bu mühürün, Hieroteles atölyesi tarafından üretilen bir amphoraya ait olduğu göz önüne alınarak, söz konusu yöneticinin Theodoros I olması gerektiği düşünülmekte ve İ.Ö. 244-237 yılları arasına tarihlenmektedir.

Aynı adı taşıyan üretici için bk. Şenol 1996, 39, No. 2a.

5

Yönetici	: Sthenelas
Bul. Yeri	: Eski Foça - Vali Çeşmesi (Ilıpınar)
Tanım	: Dikdörtgen; 1.2x2.7
Formül	: <i>Nominativus</i>
Tarih	: İ.Ö. yak. 255-248
Metin	:

Σθεν- retr.
[έλα]ς

²⁵Sztetyllo 1991, 37, No. 136.

²⁶Mircev 1958, 27, No. 95; Porro 1916, 116, No. 102; Sztetyllo 1983, 97, No. 81-82; Macalister 1912, 358, No. 252; Levi-Caratelli, 612, No. 28; Gramatopol-Bordea 1969, 137, No. 1141; Dumont 1873, 320, No. 57 ve Nilsson 1909, 432, No. 238.

²⁷Finkielsztejn 1993, 28.

²⁸A.g.e., 243.

²⁹A.g.e., 112, No. 59 ve 243.

Kilinin içeriği ve renginden dolayı (7.5YR 7/6 reddish yellow), Rhodos Peraiası üretimi bir amphoraya ait olduğu anlaşılan bu mühür üzerinde, Rhodos'un erken yöneticilerinden, Period I'e tarihlenen³⁰ Sthenelas'ın adı yer almaktadır. Yöneticinin adını taşıyan dikdörtgen formdaki mühürlere pek çok merkezde rastlanmaktadır³¹.

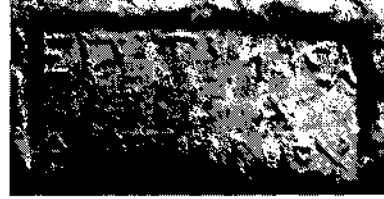
Sthenelas'ın adı, üretici Hieroteles'in amphoralarına ait mühürler üzerinde yer almaktadır³². Filistin buluntuları yardımıyla yöneticinin, üretici Aksios ile bağlantısı olduğu anlaşılmaktadır³³.

Mühürümüzün ikinci satırının baş kısmının kırık oluşu, ismin, yine aynı dönemde üreticilik yapmış Sthennidas olabileceğini de düşündürmektedir. Ancak üreticinin diğer merkezlerde ele geçen mühürleri incelendiğinde, tümünde adının *genetivus* halinde kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, dikdörtgen formda ve iki satırdan oluşan mühürler hiç bir zaman retrograd değildir³⁴. Sthennidas'a ait mühürlerin bu özelliklerinden ve ikinci satırın sonunda *Sigma* harfinin yer almasından dolayı mühürümüz de bu kişiye ait olmalıdır.

6

Yönetici	: Timasagoras
Bul. Yeri	: Marmaris-Hisarönü, Değirmen Yanı, su kanalı hafriyatı
Tanım	: Dikdörtgen; 2.0x4.4
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: Period III
Metin	:

'Επί Τιμασα-
γ[όρ]α
'Α[γριαν]ίου

(Ay adını 'A[ρταμν]ίου olarak tamamlamak da mümkün; ancak yer yeterli değil).

Pergamon depozitinde ele geçen mühürlü amphora kulpları arasında, bu mühürün tam bir benzeri bulunmaktadır³⁵. Öte yandan, Kıbrıs'da ele

³⁰Grace 1952, 530.

³¹Grace 1950, 138, No. 4; Nilsson 1909, 275, No. 373 ve Porro 1916, 120, No. 172.

³²Doğer 1994, 217; Radulescu-Barbulescu-Buzoniau 1987, 69, No. 126 (9 ve Canarache 1957, 303, No. 778).

³³Finkielsztejn 1993, 88. Ayrıca bkz. Badaliants 1976, 38.

³⁴M. A. Merlin-R. Lantier, *Catalogue du musée Alaoui* 2e supplement, Paris, 1922, 326, No. 1262; Nilsson 1907, 478-479, No. 372; Henri Melaerts, "Timbres amphoriques d'Égypte", *Chronique d'Égypte* LXIX (1994), fasc. 138, 347, No. 18 ve Canarache 1957, 235, No. 528.

³⁵Schuchhardt 1895, 479, No. 1203. Depozitte, yöneticinin adını taşıyan diğer mühürler için bkz. 478-479, No. 1194-1203.

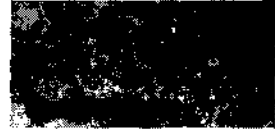
geçmiş ve her iki kulpu da korunmuş olan, üretici Aristokrates'e ait bir amphora parçası üzerinde yönetici Timasagoras'ın adı bulunmaktadır³⁶. Sztetyllo, bu yöneticinin, üretici Aristos ile olan bağlantısının Villanova'da ele geçen bir amphora ile kanıtlandığına değinmektedir. Ayrıca Timasagoras'ın adına, Aristokrates, Marsyas, Philainios ve Philokrates adlı üreticilerin amphoralarında da rastlanmaktadır³⁷. Chelov, Timasagoras'ın dikdörtgen mühürlerinde sembol olarak kullanılan Helios başının İ.Ö. III. yüzyılın sonunun karakteristik özelliği olduğunu belirtmiştir³⁸. Filistin buluntularından hareketle Finkielsztejn, bu yöneticiyi İ.Ö. 196 yılına tarihlemektedir³⁹.

Yönetici Timasagoras'ın adını taşıyan mühürler için bk. Nilsson 1909, 488, No. 406/2, 3, 9; Mircev 1958, 30, No. 115; Pridik 1917, 18, No. 369-377 ve Ariel 1990, 59, S268.

7

Yönetici	: Agesikles
Bul. Yeri	: Marmaris - Söğüt - Naldöken
Tanım	: Dikdörtgen; 1.2x2.3
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: Period I ⁴⁰
Metin	:

'Αγησ[ι]-
κλέυς

Agesikles'in adını taşıyan Rhodoslu iki üretici bulunmaktadır: İlki, Period I'e tarihlenen ve amphoralarında yönetici Agrios ve Philinios'un (?) adı görülen Agesikles I; diğeri, yönetici Peisistratos dolayısıyla Period III'e tarihlenen Agesikles'dir II'dir⁴¹. Grace, Koroni yarımadası buluntuları yardımıyla Agrios-Agesikles I çiftini saptamıştır⁴². Isler, İ.Ö. III. yüzyıla tarihlenen I. Agesikles'e ait mühürlerle, üretici Doros ve Phaiskos'un mühürlerinin bir arada bulunduğunu belirtmektedir⁴³.

Lindos'da ele geçen⁴⁴ bir benzerinin yanısıra İskenderiye Müzesi'nde de Agesikles'in adını kaydeden beş adet mühür bulunmaktadır (Ayrıntılı bilgi için bk. Delos 27, 293, dipnot 4; Bleckmann 1907, 11, dipnot 1 ve

³⁶Calvet 1972, 29, No. 51 ve 25, No. 38.

³⁷Sztetyllo 1991, 52, No. 73, dipnot 260 ve 53, No. 73, dipnot 261-264.

³⁸A.g.e., 53, No. 73, dipnot 265.

³⁹Finkielsztejn 1993, 136.

⁴⁰Badaliants *NE* 1980, 11.

⁴¹Badaliants, *SA* 1980, 163.

⁴²Grace 1963, 333, No. 3.

⁴³H. P. Isler, *Samos IV*, 1975, 136, No. 457.

⁴⁴Nilsson 1909, 354, No. 12.

Grace 1963, 323 ve 333, No. 3)⁴⁵.

Rhodos Peraiası'nda ele geçen bu mühür, o çevrede ele geçen diğer erken buluntular da⁴⁶ gözönüne alındığında, Agesikles I'e ait olmalıdır.

8

Yönetici : Aphrodisios
Bul. Yeri : Kyme (Aiolis)
Tanım : Sembol olarak gemici çıpası
Formül : *Genetivus*
Tarih : Period III'ün sonu - Period IV
Metin :

[Ἄφρ]οδισίου
Sola dönük çıpa

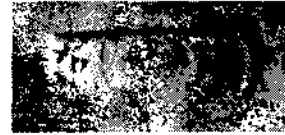
Oldukça aşınmış olan bu mühürün bir benzeri Pridik tarafından yayımlanmıştır⁴⁷. Pridik ayrıca, bu üreticinin, yönetici Agestratos ile bağlantısından söz etmekte ve Period III'ün sonunda üretime başladığını belirtmektedir⁴⁸. Ancak Badaliants, bu yöneticinin Agestratos II olması gerektiğine değinmektedir⁴⁹. Bu üretici, Period III'ün sonu ile Period IV'ü kapsayan, İ.Ö. 180-146 yılları arasında faaliyette bulunmuştur⁵⁰.

Bu üreticinin yuvarlak formda, merkezinde gül motifi bulunan mühürleri için bk. Ariel 1990, 49, S167-S168.

9

Yönetici : Boeth(os)
Bul. Yeri : Marmaris-Söğüt-Naldöken
Tanım : Dikdörtgen; 2.5x 10
Formül : *Nominativus*
Tarih : İ.Ö. yak. 270
Metin :

Boήθ(ος)

⁴⁵Env. No. 918. R 16, ABC 1 ; ABC1- 4.

⁴⁶Bkz. Doğer-Şenol 1996, 59-73.

⁴⁷Pridik 1917, 24, No. 546. Kyme'de ele geçen mühürde kullanılan hilal biçimindeki *Sigmann* aksine burada dört kollu *Sigma* yer almaktadır.

⁴⁸Pridik, 1926, 331.

⁴⁹Badaliants SA 1980, 164.

⁵⁰G. Beuillacqua, "Bollì Anforari Rodii dal Centro Sannifico di Monte Vairano", *Tituli* 2, 1980, 27-28, No. 7.

10

Yönetici	: Boeth(os)
Bul. Yeri	: Marmaris-Söğüt-Naldöken
Tanım	: Dikdörtgen; (?)x0.9
Formül	: <i>Nominativus</i>
Tarih	: İ.Ö. yak. 270
Metin	: Boήθ(oc)

Kil kompozisyonunu dikkate alarak Peraia'da üretildiği düşünülen bir amphoraya ait olan bu mühürün üzerinde adı yer alan, bir üretici olabileceğini tahmin ettiğimiz Boeth(os)'un adını taşıyan mühürlere diğer merkezlerde sık rastlanmamaktadır. Benzer örneklerden biri İskenderiye Müzesi'ndeki 918 ABC2 R129 envanter No.'lu amphora kulpu üzerinde yer almaktadır. İskenderiye Müzesi'nde bulunan, bu üreticiye ait monogram mühürlere de dikkat çekicidir. Yuvarlak formdaki 14 adet mühürde üreticinin adı içiçe geçmiş harflerle retrograd olarak, *genetivus* halinde yazılmıştır. Diğer iki örnek Tanis'de ele geçmiş ve C. Le Roy tarafından İ.Ö. yak. 270 yılına tarihlendirilmiştir⁵¹.

11

Yönetici	: Damo(-)
Bul. Yeri	: Hisarönü-Eirene (Bybassos)
Tanım	: Dikdörtgen; 2.0x2.6
Formül	: Kısaltma
Tarih	: Period I
Metin	: ΔΑ ΜΟ

Tell Keisan ve Kition Bamboula'da üretici Damo(-)'ya ait kare formunda birer mühür ele geçmiştir. Elimizdeki mühürle iki satır olması açısından da büyük benzerlik gösteren bu mühürler, Period I'e (İ.Ö. IV. yüzyılın sonu - III. yüzyılın başı) tarihlendirilmiştir⁵².

İskenderiye Müzesi'nde aynı ismi taşıyan, tek satırdan oluşan, biri oval, diğeri dikdörtgen formda iki mühür bulunmaktadır (Env. No. 918 ABC 8 R150 B ve 918 ABC 1 R150 B).

⁵¹C. Le Roy, "Timbres amphoriques provenant de Tanis", *BIFAO* Tome 84, 1984, 310-311, No. 11-12.

⁵²M. Chr. Halpern-Zylberstein, "Timbres amphoriques", *Tell Keisan (1971-1976) une cité phénicienne en Galilée*, Orbis Biblicus et Orientalis, Series Archaeologica 1, Paris 1980, 244, No. 2 ve Calvet 1993, 65, No. 73.

Üretici Damo(-)'nun adını taşıyan diğer bir grup mühür ise Kıbrıs'da ele geçmiştir⁵³. Damo- ile başlayan, Rhodos kökenli isimler arasında Damothemis, Damokrates, Damosthenes, Damonikos ve Damophilos gibi adlara sıklıkla rastlanmaktadır. Söz konusu üreticinin adının bunlardan hangisi olduğu henüz bilinmemektedir.

12

Yönetici : II. Doros
Bul. Yeri : Marmaris-Söğüt- Saranda
Tanım : dikdörtgen; 2.0x1.7
Formül : *Genetivus*
Tarih : Period I (İ.Ö. III. yüzyıl)
Metin :

Δώ (retr.)
ρου

Grace tarafından üretici olarak nitelenen⁵⁴, Doros adında, farklı dönemlerde üretimde bulunmuş iki çömlekçi bulunmaktadır. İlki, Samos'da, mühürü Agesikles ve Phaiskos adlı üreticilerin mühürleri ile birlikte bulunan ve İ.Ö. III. yüzyıla tarihlenen I. Doros'dur⁵⁵. Bu üreticinin, yönetici Apollonios ve Nikomakhos ile bağlantısı olduğu bilinmektedir⁵⁶. Diğeri ise, İ.Ö. 100 yılına tarihlenen II. Doros'dur⁵⁷. Bevilacqua'nın belirttiğinin⁵⁸ aksine, Nikomakhos'un II. Doros'la değil, I. Doros'la ilişkisi olmalıdır. Zira söz konusu yönetici ve üretici Period V'e tarihlenmektedir⁵⁹.

Elimizdeki mühür üzerinde görülen farklı formdaki *Omega*'nın bir benzeri, Alba Fucens'de ele geçen ve üreticinin adını taşıyan ve tek satırdan oluşan bir mühürde yer almaktadır⁶⁰.

II. Doros için bk. Sztetyllo 1978, 288, No. 54 (İ.Ö. II. yüzyıl sonu - I. yüzyıl başı).

⁵³Calvet 1972, 16, No. 11 ve 17, No. 12. İ.Ö. IV. yüzyılın sonu - III yüzyılın başına tarihlenmektedir. Ayrıca bk. Munro-Tubs 1890, 197, No. 4.

⁵⁴Grace 1952, 526.

⁵⁵H. P. Isler, *Samos IV*, 1975, 11137, No. 464.

⁵⁶Badaliants SA 1980, 165.

⁵⁷Delos 27, 317, Cf. E46.

⁵⁸Bevilacqua 1980, 29, No. 9.

⁵⁹Finkielsztejn 1993, 324 ve Badaliants NE 1980, 11.

⁶⁰F. de Visscher, F. de Ruyt, S. de Laet et J. Mertens, "Les fouilles d'Alba Fucens (Italie Centrale) de 1951 a 1953", *Antiquité classique*, 24, 1954, 87, No. 11, Fig. 36. 11.

13

Üretici	: Hieroteles
Bul. Yeri	: Marmaris-Hisarönü Köyü
Tanım	: Yuvarlak; oyuk merkezi noktalı
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: İ.Ö. yak. 260-240
Metin	: Ἱεροτέλευς

Rhodos Peraiası'nda, İ.Ö. 273/71 ile 225 yılları arasında üretimde bulunduğu, bu yörede yapılan son kazılarla tesbit edilen⁶¹ üretici Hieroteles, kariyeri süresince çok sayıda farklı kalıp kullanmıştır. Üreticinin *genetivus* 7 kalıbıyla basıldığı belirlenen ve dört kollu *Sigma*'nın kullanıldığı bu mühür İ.Ö. 260-240 yılları arasına tarihlenmektedir. Pek çok merkezde mühürleri ele geçen Hieroteles'in⁶² farklı kalıpları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Doğer 1994, 207-216.

14

Üretici	: Hieroteles
Bul. Yeri	: Hisarönü-Eirene (Bybassos)
Tanım	: Yuvarlak; merkezi noktalı; R: 2.0
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: İ.Ö. 273/71-225
Metin	: Ἱεροτέλευς

15

Üretici	: Zenodotos
Bul. Yeri	: Hisarönü ören yeri (Eirene)
Tanım	: Dikdörtgen; 1.2x3.3
Formül	: <i>Genetivus</i>
Tarih	: İ.Ö.180-150
Metin	: Ζηνοδό- του

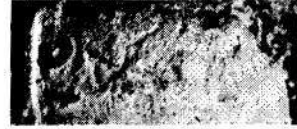
⁶¹Dođer 1994, 207.

⁶²A.g.e., 195-218; Delos 27, 302, E2 (*nom.*); Sztetyllo 1976, 27, No. 1 (*gen.*) ve Sztetyllo, 1975, 165, No. 4-6.

Zenodotos adındaki bu üretici, İ.Ö. 180-150 yılları arasına tarihlenmekte⁶³ ve Pridik de, yöneticinin adını taşıyan mühürlerden söz etmektedir⁶⁴. Aynı adı taşıyan Rhodoslu bir yönetici için bk. Nilsson 1909, 426, No. 219/1-5 ve No. 220 ve Grace 1934, 232, No. 66.

16

Üretici	: Onasimos
Bul. Yeri	: Kyme (Aiolis)
Tanım	: Dikdörtgen; 1.8x (?)
Formül	: <i>Genetivus</i> (?)
Tarih	: Period I'in sonu
Metin	: 'Ονασίμ[ου] Monogram?

Yuvarlak *Sigma* kullanan bu üretici, İ.Ö. 255'den önce amphora üretmeye başlamış ve Pietroiou depozitinde ele geçen buluntular sayesinde yönetici Polykles ve Agestratos ile bağlantısı ortaya çıkmıştır⁶⁵. Üreticinin bazı mühürlerinde ay adı ifade ettikleri tahmin edilen monogramlar da yer almaktadır. Elimizdeki bu mühürdeki ismin altındaki boşluk bize burada bir sembol⁶⁶ ya da bir monogramın varlığını düşündürmektedir. Bu mühürle aynı kalıptan çıktığı düşünülen bir mühür de Nessebre'de ele geçmiştir⁶⁷.

Bu üreticinin monogramlı mühürleri ve iki satırdan oluşan baskıları için bk. Mircev 1958, 35, No. 151-156; N. Conovici - M. Irimia, *Dacia* XXXV, 1991, 23, No. 257. Aynı üreticinin, ki satırdan oluşan dikdörtgen formdaki bir mühürü için bk. Radulescu-Barbulescu-Buzoniau 1987, 73, No. 154; Cf. Nilsson 1909, 467, No. 345.

17

Üretici	: Agathokles (?)
Bul. Yeri	: Elaia (Aiolis)
Tanım	: Dikdörtgen; 1.5x4.8
Formül	: <i>Genetivus</i> (?)
Tarih	: İ.Ö. II. yüzyıl

⁶³Badaliants *NE* 1980, 11.

⁶⁴Pridik 1926, S325 ve 1917, 26, No. 627-628.

⁶⁵N. Conovici - M. Irimia, "Timbres amphoriques et autres inscriptions céramiques découvertes à Satu Nou (Comm. d'Oltina, Dép. de Constantza)", *Dacia* XXXV, 1991, 23, No. 257. Ayrıca bkz. Muşeteanu-Conovici-Atanasiu 1978, 181, No. 30-31.

⁶⁶Üreticinin çeşitli merkezlerde şimdiye kadar ele geçen mühürlerinde herhangi bir sembole rastlanmamıştır.

⁶⁷M. Lazarov, "Timbres amphoriques de Nessebre", *Nessebre* II, Sofia, 1980, 171, No. 45, Tabl. V. 45.

Metin :
'Αγα[θοκλεῦ]ς
'Υακιν[θίου]

Kulp formundan ve kesitinden hareketle bu mühürü İ.Ö. II. yüzyıla tarihlenmek mümkündür. Buna benzer bir kulp Kition Bamboula'da ele geçmiştir⁶⁸. Elaia'dan ele geçen ve bu mühüre benzeyen bir örnekte ise sadece Aga[-] yazısı okunabilmekte ve İkinci satırda ay adı (Pedageitnos) bulunmaktadır. Calvet bu adı Agathokles veya Agathoboulos olarak tamamlamaktadır. Anca bizim mühürümüzde isim için ayrılan yerin Agathoboulos için yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle buradaki ismin Agathokles olduğunu düşünmekteyiz. Diğer bir neden de, üretici Agathokles'in mühürlerinde her zaman ay adını kullanmasıdır⁶⁹. Ancak bizi kuşkuya düşüren, üreticinin ay adını, elimizdeki örneğin aksine, ilk satırda kullanmış olmasıdır. Üreticinin mühürlerine Pergamon deponesinde de rastlanmaktadır⁷⁰.

Brugnone tarafından II. Agathokles olarak saptanan üreticinin amphoralarında yönetici Symmakhos, Athanodotos ve Agestratos II'nin adlarına rastlanmaktadır⁷¹.

B. THASOS KÖKENLİ AMPHORA MÜHÜRLERİ:

18

Bul. Yeri : Lapseki (Lampsakos)
Tanım : Sakallı, sola dönük erkek başı;
dikdörtgen; 1.6x1.8

Yassı kulpun üzerinde oldukça iyi korunmuş olan bu mühürün benzerlerine Thasos'da rastlanmaktadır⁷².

19

Üretici : Satyros
Bul. Yeri : Myrleia Apameia (Mudanya)
Tanım : Oval; 2.1x1.4

Mika katkılı ve açık kırmızı renkli (2.5 YR 6/6 light red)

⁶⁸Calvet 1993, 62, No. 62.

⁶⁹Calvet 1982, 16, No. 12 ve Sztetyllo 1976, 31, No. 22.

⁷⁰Schuchhardt 1895, No. 767-768.

⁷¹Brugnone 1986, 62, No. 345.

⁷²Y. Garlan, *Vin et amphoras de Thasos*, 1988, 18 c; Garlan, " Quelques nouveaux atelier amphoriques à Thasos", *BCH XIII*, 1986, 255, Fig. 42p, env. No. Th 13663 ve Fig. 43 (K). Ayrıca bkz. Pridik 1917, pl. XV 35.

kil bize, bu kulpun Thasos kökenli olabileceğini göstermektedir.

Rusya'daki Kertch müzesinde bulunan Thasos amphorasına ait bir kulp üzerinde iki adet mühür bulunmaktadır. Bunlardan birinin üzerinde görevli memur Kharonides ve üretici Satyros'un adı yer almaktadır. Yazıt bulunmayan diğer mühürde ise sadece bir Satyros betimlemesi görülmektedir. Mühürlerin formu hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Üretici Satyros'un mühürlerinde sembol olarak Satyros figürünü kullandığı anlaşılmaktadır. Elimizdeki kulp üzerinde başka bir mühür olup olmadığı, kulpun büyük bölümünün kırık olması nedeniyle anlaşılamamaktadır. Ancak sembolden dolayı amphoranın üretici Satyros tarafından üretilmiş olma olasılığı da bulunmaktadır (Karş. Pridik 1917, pl. XV, No. 19-20)⁷³.

20

Bul. Yeri : Myrleia Apameia (Mudanya)
Tanım : Kare; 2.5x2.2

Mühür çok aşınmış olduğu için yazısı okunamamaktadır. Ancak mika katkılı kırmızımsı kil (5 YR 6/6 reddish yellow), ait olduğu amphoranın üretim yerinin Thasos olduğunu göstermektedir.

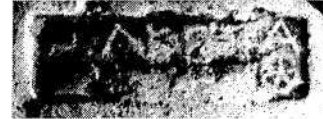

C. KOS KÖKENLİ AMPHORA MÜHÜRLERİ:

21

Üretici : [?]AKRITA(S ?)
Bul. Yeri : Hisarönü-Eirene
Tanım : Dikdörtgen; 1.1x3.5
Formül : *Genetivus*
Metin :

[?]AKPITA
daire içinde yıldız
ve
Herakles'in asası

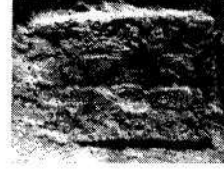
İkiz olması gereken kulpun bir bölümü kırık olarak ele geçmiştir.

⁷³V. I. Cechmistrenko, "La caractere du timbrage ceramique dans l'antiquite", *Krat. Soob.*, 128, 19.

D. KYME KÖKENLİ AMPHORA MÜHÜRÜ:

22

Üretici : Aisopos (?)
Bul. Yeri : Kyme (Aiolis)
Tanım : dikdörtgen; 1.6x2.3
Metin :
Κυμ[αίον ?]
amphora
Α[ί]σ[ω]πος?

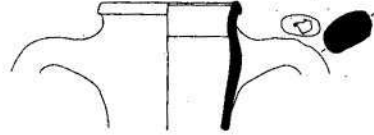

Mika katkılı ve kırmızı renkli (2.5 YR 5/6 red) kile sahiptir. Kulp oldukça yassı ve geniş kesitlidir. Elimizdeki mühürün benzeri bilinmemektedir. Şimdiye kadar ele geçen tek Kyme mühüründe, kent adının kısaltması olan K ve Y harflerinin yanı sıra tek kulplu, yüksek ayaklı bir kap sembolü olarak kullanılmıştır ve İ.Ö. IV. yüzyıl ortalarına tarihlenmektedir⁷⁴.

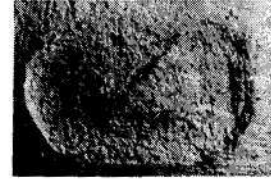
E. KÖKENİ SAPTANAMAYAN AMPHORA MÜHÜRLERİ:

23

Bul. Yeri : Kyme (Aiolis)
Tanım : oval; 2.0x3.0

Kırmızımsı sarı (5 YR 6/6 reddish yellow) kile sahip olan ve yuvarlak formdaki ağız kenarı da korunmuş olan bir amphoraya ait olan bu mühürün çok silik olması nedeniyle üzerinde yer alan sembolün niteliği ve bir yazıtın varlığı saptanamamaktadır.

24

Üretici / Yönetici : - phanth(-)
Bul. Yeri : Hisarönü (Eirene)
Tanım : Dikdörtgen; 1.1x (?)
Metin :
[-]φανθ(-)

No. 23 ile aynı kil rengine ve yapısına sahip bu mühürdeki adı saptamak oldukça zordur.

⁷⁴E. Doğer, *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir 1991, 111.

25

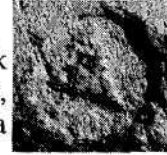
Bul. Yeri : Elaia (Aiolis)
Tanım : Dikdörtgen; 1.3x1.5

Benzerine rastlanmayan bu mühürde üç veya dört harften (?) oluşan bir kısaltma bulunmaktadır. Kırmızı kile (2.5 YR 5/6 red) sahip olan bu kulp üzerinde ayrıca pembemsi astar da (7.5 YR 7/3 pink) görülmektedir.

26

Bul. Yeri : Urla-Özbek
Tanım : Yuvarlak; R:1.8

Kulp, kırmızı (2.5 YR 5/6 red) ve mika katkılı kile, açık kırmızı (7.5 YR 6/3 light brown) astara sahiptir. Mühürde, sarmaşık yaprağı olduğunu düşündüğümüz bir sembol dışında herhangi bir yazıt görülmemektedir.

KISALTMALAR

Ariel 1990	Ariel, D. T., <i>Excavation at the City of David 1978-1985</i> , (QEDM, Monographs of the Institute of Archaeology, 30, 1990), 93-98.
Badaliants 1976	Badaliants, Yu. S., SA 4, 1976, 32-41.
Badaliants SA 1980	Badaliants, Yu. S., SA, 2 1980, 161-166 (rusça).
Badaliants NE 1980	Badaliants, <i>Numizmatikai Epigrafika</i> , Tom. 13, Moskova, 3-10.
Badaliants VDI 1980	Badaliants, Yu. S., <i>Vestnik Drevnei Istorii</i> , 3, 1980, 167-179.
Bevilacqua 1980.	Bevilacqua, G., <i>MISCELLANEA, Tituli</i> 2, 1980, 21-34.
Bleckmann 1907	Bleckmann, F., <i>De inscriptionibus in vasculis Rhodiis</i> , 1907, 3-45.
Börker 1974	Börker, C., <i>Baghdader Mitt.</i> , 7, 1974, 31-49.
Brugnone 1986	Brugnone, A., <i>KΩΚΑΛΟΣ XXXII</i> , 1986:1-113.
Calvet 1982	Calvet, Y., <i>Kition-Bamboula I</i> , Paris, 1982, 4-61.
Calvet 1993	Calvet, Y., <i>Kition-Bamboula IV</i> , Paris, 1993, 61-79.
Canarache 1957	Canarache, V., <i>Importul Amforelor Stampilate la Istra</i> , Biblioteca Istorica I, 1957.
Delos 27	Grace, V. - Petropoulakou, M. S., <i>Delos XXVII</i> , Paris, 1970, 277-382.

Batı Anadolu'daki Yüzey Araştırmalarında Ele Geçmiş Bir Grup Amphora Mühürü

- Doğer 1994 Doğer, E., *Arkeoloji Dergisi* II, 1994, 195-218.
- Doğer-Şenol 1996 Doğer, E. - Şenol, A. K., *Arkeoloji Dergisi* IV, 1996, 59-73.
- Dumont 1873 Dumont, A., *Revue Archéologique* XXV, 1873, Paris, 317-326.
- Empereur-Tuna 1989 Empereur, J. Y. - Tuna, N., *BCH* CXIII, 1989, 277-299.
- Finkielsztejn 1993 Finkielsztejn, G., *Amphores et timbres amphores importées en Palestine à l'époque hellénistique: Etudes de chronologie et d'histoire*, Vol. I, II, III, 1993 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Grace 1934 Grace, V., *Hesperia* III, 1934, 197-310.
- Grace 1950 Grace, V., *Tarsus I, Excavations at Gözlükule*, Hetty Goldman, ed., Princeton 1950, 135-227.
- Grace 1952 Grace, V., *BCH* 76, 1952, 514-540.
- Grace 1963 Grace V., *Hesperia* XXXII, 3, 1963, 319-334.
- Gramatopol-Bordea 1969 Gramatopol, M. - Bordea, Gh. P., *Dacia* N.S. XIII, 1969, 127-156.
- Levi-Carratelli Levi, D. - Carratelli, G. P., *ASAtene* 39/40, N. S. 23/24 (1961/1962), 629-632.
- Macalister 1912 Macalister, R. A., *The Excavations Of Gezer II*, London, 1912, 351-363.
- Mircev 1958 Mircev, M., *Epigrafska Paraditsa*, No. 4, 1958, 1-79.
- Munro-Tubbs 1890 Munro, J. A. R. - Tubbs, H. A., *JHS* XI, 1890, 34.
- Muşeteanu-Conovici-Atanasiu 1978 Muşeteanu, C. - Conovici, N. - Atanasiu, A., *Dacia* N. S., Tome XXII, 1978, 173-199.
- Nilsson 1909 Nilsson, M. P., *Timbres amphoriques de Lindos. Publiés avec une étude sur les timbres amphoriques rhodiens*, Copenhage, 1909.
- Porro 1916 Porro, G. G., *ASAtene* II, 1916, 103-124.
- Pridik 1917 Pridik, E., *Catalogue d'inventarie des timbres sur anses et cols d'amphores, ainsi sur tuiles, de la collection de l'Ermitage*, Petrograd, 1917.
- Pridik 1926 Pridik, E., *Klio* XX, 1926, 303-335.
- Radulescu-Barbulescu - Buzoianu 1987 Radulescu, A., Barbulescu, M., Buzoianu, L., *Pontica* XX, 1987, Muzeul de Istorie Nationala și Archeologie Constanta, 53-77.
- Schuchhardt 1895 Schuchhardt, K. S., *Altertümer von Pergamon VIII. 2: Die Inschriften von Pergamon II*, Berlin, 1895.
- Sztetyllo 1975 Sztetyllo, Z., *Etudes Travaux* VIII, 16, 1975, 160-235.

E. Doğer - G. C. Şenol

- Sztetyllo 1978 Sztetyllo, Z., *Etudes Travaux X*, 20, 1978, 260-303.
- Sztetyllo 1983 Sztetyllo, Z., *Les timbres céramiques dans les collections de Musée National de Varsovie*, Editions Scientifiques de Pologne, Varsovie, 1983, Musée National de Varsovie, 18-195.
- Sztetyllo 1991 Sztetyllo, Z., *Nea Paphos IV*, Varşova, 1991, 7-109.
- Sztetyllo 1992 Sztetyllo, Z., *Etudes Travaux XVI*, 1992, 152-223.
- Şenol 1996 Şenol, G. C., *Arkeoloji Dergisi IV*, 1996, 37-57.

E. Doğer - G. C. Şenol
(İzmir 1997)